

*Головченко М. Ф.,
аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Міжнародного гуманітарного університету*

КУЛЬТУРА ЯК ОБ'ЄКТ КУЛЬТУРНОЇ ФУНКЦІЇ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Анотація. У статті автор розглядає поняття об'єкту культурної функції і його основні характеристики. Послідовно розкриває зміст культурної функції держави через призму її об'єкту та мети. Доводить, що центральним аспектом культурної функції держави є власне культура як феномен людської цивілізації. Автор аналізує існуючі визначення поняття «культура» та наголошує, що найбільш прийнятними з них можна вважати ті, які мають основним мірилом людину, її творчу природу. Також автором пропонується власне визначення поняття «культура», яке відображає його специфічні риси в якості об'єкта культурної функції держави.

Ключові слова: культурна функція держави; культурна політика; об'єкт функції держави; культура; культурні цінності.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства культура розглядається як джерело, що стимулює соціально-економічний прогрес, як чинник, що зумовлює та забезпечує нову якість життя, як спосіб формування і утвердження єдиної національної ідеї, як засіб зміцнення національного духу. Одним з найважливіших завдань сучасної держави є підтримка та розвиток національної культури. Стрімке зростання значення культури пов'язано не тільки зі трансформаційним характером сучасного суспільства, а й з природою культури як особливого феномена суспільного життя. Очевидним є те, що культура набуває характеру глобального явища, хоча це не виключає національного характеру культури конкретного суспільства. Національна культура виступає важливою складовою суспільної свідомості та пріоритетною сферою державного управління. Культурні відносини стали предметом однієї з функцій сучасної держави, а саме – культурної функції. Тому потребує подальшого вивчення феномен культури саме в розрізі специфіки реалізації культурної функції держави, тобто дослідження характерних рис культури, які дозволяють визначати це суспільне явище об'єктом культурної функції держави. Викладене зумовлює актуальність обраної теми статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення структури і механізму реалізації культурної функції держави присвячували монографічні та інші наукові дослідження багато вчених, дослідників, серед яких: О.Д. Бойко, О.Ю. Висоцький, П.П. Гудзенко, Г.Г. Єфіменко, Г.В. Касьянов, Ф.М. Кирилук, В.Ф. Клочко, Я.І. Мандрик, А.А. Пискач, М.В. Семенова та інші.

Розкриття теми статті також було б неможливе без опрацювання наукових праць вітчизняних та зарубіж-

них вчених, якими досліджено питання структури культурної функції держави, зокрема: С.В. Бабаєв, М.Й. Байтін, А.С. Балакшин, А.Б. Венгеров, К.Г. Волинка, А.І. Денисов, Т.Л. Дорош, В.В. Карлова, С.В. Дрожжина, С.О. Комаров, О.Р. Копієвська, В.О. Костюк, В.В. Лазарев, О.М. Лошихін, М.М. Мальований, М.Г. Матюзов, Л.В. Мисів, А.О. Леонова, Г.В. Падалко, В. Ф. Погорілко, І.С. Самощенко, С.П. Симоненко, О.Ф. Скакун, О.В. Стороженко, В.Г. Чернець, Н.В. Чернооголвкін, М.С. Фесенко, В.С. Шестак та інші.

Метою статті є виявлення характерних особливостей культури як об'єкта культурної функції держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вихідною посилкою дослідження є висновок про те, що функції держави мають цілеспрямований, конкретно-предметний характер, де кожна передбачає діяльність у конкретній сфері суспільного життя, показує, що роблять, чим займаються органи держави, які питання вони вирішують тощо. Кожній з функцій держави притаманний свій об'єкт, і саме об'єкти слугують одним з основних критеріїв розмежування функцій держави [1, с. 18].

А.О. Барканов, зокрема, стверджує, що категорії «об'єкт» і «мета» щодо функцій держави мають розглядатися на основі їх діалектичної єдності, та переконалий, що безпосередньою метою культурної функції держави є підвищення культури громадян держави в усіх її проявах [2, с. 104]. Об'єктами культурної функції держави, на думку С. В. Дрожжиної є фізичні особи, колективи, людські спільноти (з чим важко погодитись, оскільки з позицій гуманізму людина не може розглядатись як об'єкт діяльності); картина світу як головний об'єкт, тобто ті об'єкти, з приводу яких суб'єкти вступають у соціальні відносини в сфері культурної політики [3, с. 11].

Об'єктом культурної функції в цілому виступає духовно-культурна сфера соціуму. Серед науковців відсутня єдність поглядів щодо розуміння того, що саме входить у зміст поняття «культура», яке обумовлює виділення культурної функції як окремого аспекту діяльності держави. Погоджуємося із В.С. Шестаком, що від конкретного розуміння даного поняття залежить визначення завдань держави щодо забезпечення розвитку культурної сфери, а також виявлення кола суб'єктів, що беруть участь у відповідних правовідносинах у сфері культури [4, с. 4].

До культурної сфери включають такі явища як:

1) сукупність матеріальних та духовних цінностей суспільства, які, постійно примножуючись, постають об'єктом підтримки та регулюючого впливу з боку

держави. Сфера культури – сукупність закладів та заходів, що забезпечують створення, збереження, поширення і засвоєння духовних і культурних цінностей, які становлять культурний здобуток людини і суспільства [5, с. 11];

2) художня (народна) творчість (фольклор, народні промисли, ремесла), реалізація творчих потреб та інтересів громадян, бібліотечна та музейна справа, історичні і культурні цінності (спадщина), кінематограф, відповідні об'єкти, що утворюють мережу закладів культури, культурно-дозвільна сфера, культурний обмін тощо [6, с. 32-38];

3) національна культура як об'єкт державного управління, що спрямована на внутрішньонаціональне і загальносвітове функціонування системи цінностей та культурних норм, їх творення, відбір, акумуляцію та ретрансляцію [7, с. 6];

4) об'єкт, який з точки зору науки, культури або мистецтва володіє видатною універсальною цінністю для всього людства і відносно якого держава взяла зобов'язання щодо охорони, популяризації та передачі майбутнім поколінням [8, с. 14];

5) сукупність окремих сфер: бібліотечна, клубна, музейна справи, сфери інформації, видавничої справи, телебачення і радіомовлення, кінематографії, охорони культурної спадщини тощо, діяльності театральних та архівних установ [9, с. 8-12];

6) духовні і культурні цінності, що становлять культурний здобуток людини й суспільства, забезпечення їх створення, збереження, поширення і засвоєння [10, с. 6-7];

7) мистецтво (театральне, музичне, хореографічне, образотворче, декоративно-прикладне, естрадне, циркове), культурні послуги населенню (клубна, бібліотечна, музейна справи); гастрольна діяльність, кінематографія, телебачення і радіомовлення; видавнича справа, поліграфія та книготоргівля; пам'ятки історії й культури, культурний туризм [11; 8-9].

До додаткових характеристик культури можна віднести такі як: аксіологічна (культура як сукупність цінностей, благ, створених людиною); семіотична (культура як сукупність знакових систем, за допомогою яких передається (успадковується) від покоління до покоління соціальна інформація); евристична – культура як характеристика творчої діяльності людини, її здатності створювати нове; сумативна – культура як будь-які результати людської діяльності [12, с. 158].

Культура в сучасному суспільстві виступає й усвідомлюється не тільки як результат соціально-економічного і політичного розвитку, а й як необхідна умова, ключовий фактор розвитку, моральний стрижень особистості та суспільства. Як соціальний інститут культура здатна забезпечити суспільну стабільність, консолідувати державу і суспільство на вирішення найважливіших національних завдань. Адже культура має не тільки духовно-інтелектуальний, а й матеріальний вираз, тому вона краще піддається державному регулюванню, яке в даній сфері носить специфічний характер: держава дбає про розвиток духовно-інтелектуального життя нації, створює відповідні умови, підтримує прогресивні напрями, але не втручається у творчий процес художніх колекти-

вів, митців, артистів, письменників. Вплив держави на ці процеси має відбуватися у формі регулювання відносин, спрямованого на забезпечення нормального функціонування об'єкта у заданих параметрах [13, с. 3].

Культура – це соціальна природа людини, що змінюється і розвивається. Культура не прирівнюється до жодного із видів діяльності або до будь-якої сукупності цих видів, адже вона в своїй основі є спосіб діяльності. Очевидно, що культура являє собою історично мінливу конкретику суспільного життя, яка характеризує рівень і спрямованість людської діяльності у всіх її перемінах і відносинах. У цьому зв'язку культура постає як спосіб регуляції, збереження, відтворення і розвитку всіх сфер життя суспільства [12, с. 58].

Як об'єкт культурної функції держави культура – це цілісний комплексний процес, головним орієнтиром якого є людина, її безумовний духовний (моральний і інтелектуальний) розвиток і вдосконалення. Адже стан культурного розвитку тієї чи іншої країни є одним з найбільш об'єктивних показників не тільки духовного здоров'я суспільства, а й повноти вирішення тих проблем, насамперед політичних й економічних, які стоять перед ним [13, с. 3].

Отже, об'єктом, центральним аспектом культурної функції держави є власне культура як феномен людської цивілізації, що являє собою систему цінностей та культурних норм, їх творення, відбір, акумуляцію та ретрансляцію [7, с. 6].

Культуру можна також визначити як сукупність знань і умінь, спрямованих на самозбереження, відтворення, вдосконалення людини і втілених частково в нормах життя (звичаєх, традиціях, канонах, стандартах мови, освіті тощо), частково в предметах матеріальної і духовної культури [14, с. 456].

Культура – це і процес виникнення, взаємодії, зміни, збереження і передачі (успадкування) історично конкретних способів діяльності в різних сферах суспільного життя, в ході якого відбувається розвиток людських сил і відносин, а також самої людини як суспільного об'єкта і об'єкта діяльності, що набуває свого вираження у всьому багатстві і різноманітності створюваної людьми предметної дійсності, у всій сукупності результатів людської праці і думки [12, с. 158].

Феномен культури вбачається вченими в творчій діяльності людей і сукупності матеріальних та духовних цінностей, вироблених людством у процесі історії, а також у взаємовідносинах, що склалися в процесі розподілу культурних надбань [15, с. 15-24]. В.Л. Петрушенко стверджує, що культура – сфера найпершого та найяскравішого виявлення людини, її суттєвих характеристик і можливостей; та частина дійсності, яка перетворена людиною, але в якій людські творчі можливості виявились із найбільшим ступенем повноти, досконалості та виразності, внаслідок чого культура постає носієм виявлень людини як людини, тобто сферою найперших і найвищих цінностей, ідеалів, сенсів [16, с. 380].

Міжнародні документи розглядають культуру як сукупність яскраво виражених ознак, духовних і матеріальних, інтелектуальних і емоційних, які характеризують суспільство або соціальну групу. Культура охоплює, крім мистецтва і літератури, спосіб життя, основні права людини, системи цінностей, традиції та віри; культу-

ра – це здатність людини мислити, аналізувати себе та своє оточення [17].

Культура є одним із найважливіших елементів людської діяльності, що пронизує всі сфери людського життя – від матеріального виробництва і простих потреб до найвеличніших і найтонших проявів людського духу. Культура впливає на мову, виховання, освіту, правову, виробничу і побутову сферу, дозвілля, стиль мислення тощо, тобто на весь спосіб життя суспільства і особистості. За рівнем культури оцінюється рівень розвитку суспільства. Культура – багатоаспектне, багатифункціональне явище, що відображає соціально-історичну різноманітність людей, етносів, соціальних груп [13, с. 3].

Важко не погодитися із В.В. Карловою, яка на підставі узагальнення та аналізу багатьох визначень культури перевагу віддає тим, у яких у повному обсязі виражений гуманістичний аспект, що передбачає участь людей у якісній зміні умов свого життя, формування особистості засобами культури, максимально повну її реалізацію [10, с. 6-7].

Також і М.М. Мальований, формулюючи аспекти визначення культури як суспільного явища, не тільки підкреслює, що культура є сукупністю способів діяльності по виробництву, збереженню і споживанню матеріальних і духовних цінностей; але й акцентує увагу на суто людському характері культури, де головним і єдиним суб'єктом є людина суспільна, яка постає в культурному процесі як особистість, тобто в своїй конкретно-історичній визначеності. Дослідник робить висновок, що головною, системоутворюючою функцією культури, яка виражає її соціально-гуманістичну функцію, яка виявляється в формуванні певного типу особистості, не тільки відповідного конкретному етапові історичного розвитку людства, а і, так би мовити, вищого за свій час і те суспільство, в якому людина живе [12; 160].

Вважаємо за доцільне запропонувати власне визначення культури як об'єкта культурної функції держави. Культура – це процес створення, збереження, накопичення, відтворення і поширення матеріальних і духовних цінностей, в якому найповніше розкривається багатство і різноманіття внутрішньої сутності людини, відображаються її найвищі прагнення, ідеали, і в результаті якого формується єдиний світовий культурний простір.

Висновки. Підсумовуючи, наголосимо, що предметом культурної функції держави виступають суспільні відносини у галузі культури, які регулюються, регламентуються, охоплюються різними видами діяльності держави. Об'єктом культурної функції держави виступає власне культура як феномен та результат існування людини, людства.

Культура є широким поняттям, якому можна дати безліч визначень, проте всі вони відображають характерні риси цього суспільного явища. Під культурою, як об'єктом культурної функції, держави можна розуміти:

- систему закладів, заходів та дій, за допомогою яких створюються, вдосконалюються, зберігаються, поширюються і засвоюються знання, вміння, цінності і норми;
- процес виникнення, взаємодії, зміни, збереження

і (успадкування) конкретних способів діяльності в різних сферах суспільного життя; творчу діяльність людей і сукупність матеріальних та духовних цінностей, вироблених людством у процесі історії;

- історично зумовлене ставлення людини до природи, суспільства, до самої себе;

- об'єктивну дійсність, яка перетворена людиною, та в якій людські творчі можливості проявляються у всій повноті, досконалості і виразності;

- сферу найперших і найвищих цінностей, ідеалів, сенсів;

- сукупність духовних, матеріальних, інтелектуальних і емоційних яскраво виражених ознак, які характеризують суспільство або соціальну групу;

- спосіб життя, основні права людини, системи цінностей, традиції та віри.

Характеристика окремих компонентів, що у сукупності складають об'єкт державної культурної функції є напрямом подальших досліджень у цій сфері.

Література:

1. Арістова І. В. Соціальна функція держави як визначальна категорія права соціального забезпечення України / І. В. Арістова // Форум права. – 2006. – № 2. – С. 18-21.
2. Барканов А. А. Культурно-воспитательная функция современного Российского государства : дисс. на соискание учен. степ. канд. юрид. наук : 12.00.01 / Барканов Анатолий Алексеевич. – М., 2007. – 188 с.
3. Дрожжина С. В. Культурна політика як проблема сучасного соціокультурного процесу : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія і філософія історії» / С. В. Дрожжина. – Донецьк, 2004. – 17 с.
4. Шестак В.С. До визначення поняття «культура» як об'єкта культурної функції держави / В. С. Шестак // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 2 (49). – С. 3-8.
5. Фесенко Н. С. Державне регулювання розвитку культури на регіональному рівні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Н.С. Фесенко. – Х., 2006. – 18 с.
6. Копієвська О. Р. Проблеми реалізації культурної функції в рес-публіці Білорусь / О. Р. Копієвська // Часопис Київського університету права. – 2007. – № 4. – С. 32-38.
7. Батіщева О. С. Державне управління розвитком національної культури в умовах глобалізації: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / О. С. Батіщева. – Л., 2007. – 20 с.
8. Мельничук О. І. Статус всесвітньої культурної та природної спадщини людства в міжнародному праві : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / О.І. Мельничук. – К., 2006. – 19 с.
9. Задихайло О.А. Організація управління культурою в Україні (адміністративно-правовий аспект) : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.А. Задихайло. – Х., 2006. – 19 с.
10. Карлова В. В. Державна політика у сфері культури: сутність та особливості реалізації в сучасних умовах : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / В. В. Карлова. – К, 2003. – 20 с.
11. Ігнатченко І. Г. Форми та методи державного управління культурою в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / І.Г. Ігнатченко. – Х., 2009. – 20 с.
12. Мальований М.М. Культура як суспільне явище (методологічний та методичний аспект розгляду) / М.М. Мальований // Горизонти образования. – 2011. – № 3. – С. 154-163.

13. Чернець В.Г. Держава і культура: онтологічний аспект / В.Г. Чернець // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. – К. : Міленіум, 2012. – № 4 – С. 3-8.
14. Балашов Л.Е. Философия : учебник / Л.Е. Балашов. – 2-е изд., с изм. и доп. – М., 2005. – 672 с.
15. Українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / М.М. Закович [та ін.]. – К. : Знання, КОО, 2000. – 622 с.
16. Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій : навч. посіб. / В.Л. Петрушенко. – К. : Каравела; Л. : Новий світ-2000, 2001. – 448 с.
17. Декларація Мехіко щодо політики у сфері культури : Документ ЮНЕСКО від 6 серпня 1982 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_730

Головченко Н. Ф. Культура как объект культурной функции современного государства

Аннотация. В статье автор рассматривает понятие объекта культурной функции и ее основные характеристики. Последовательно раскрывает содержание культурной функции государства через призму ее объекта и целей. Доказывает, что центральным аспектом культурной функции государства является собственно культура как феномен человеческой цивилизации. Автор анализирует существующие определения понятия «культура» и отмечает, что наиболее

приемлемыми из них можно считать те, которые имеют основным мерилом человека, его творческую природу. Также автором предлагается собственное определение понятия «культура», которое отражает его специфические черты в качестве объекта культурной функции государства.

Ключевые слова: культурная функция государства; культурная политика; объект функции государства; культура; культурные ценности.

Golovchenko N. Culture as an Object of Cultural Function of the Modern State

Summary. In the article the author examines the concept of object of cultural function and its basic descriptions. He consistently exposes maintenance of cultural function of the state through the prism of its object and aims. He proves that the central aspect of cultural function of the state is actually a culture as phenomenon of human civilization. The author analyses the existent decisions of concept «culture» and marks that from them it is possible most acceptable to count those which have the basic criterion of man, his creative nature. Also the author offers the own decision of concept «culture», which reflects his specific lines as an object of cultural function of the state.

Key words: cultural function of the state; cultural policy; object of function of the state; culture; cultural values.